

БАРКАЛОВ О. О.,

кандидат технічних наук,

спеціаліст в ПП «Oracle»

ORCID ID: 0009-0004-8814-2763

УДК 342.9:35.072.2

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.38>

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ В СФЕРІ НАДРОКОРИСТУВАННЯ

У даній статті наведено поняття та виокремлено особливості адміністративної відповідальності в сфері надрокористування.

Визначено, що адміністративна відповідальність в сфері надрокористування – це урегульована нормами процесуального права примусова діяльність юрисдикційних суб'єктів, що полягає в застосуванні до правопорушника адміністративних та адміністративно-господарських санкцій і спричиняє настання негативних наслідків.

Адміністративна відповідальність в сфері надрокористування має специфічні ознаки, що дають підстави визначити її як окремий підінститут адміністративної відповідальності: склади адміністративних правопорушень в сфері надрокористування визначені в ст. ст. 47, 57, 58 Кодексу України про адміністративні правопорушення та ст.ст. 65-67 Кодексу України про надра; передбачає застосування до правопорушників адміністративних стягнень та адміністративно-господарських санкцій; об'єктом є суспільні відносини, що посягають на право власності та суспільні відносини, що посягають на природні ресурси; підвідомчість справ про вчинені адміністративні порушення належить: центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці. Від його імені адміністративні та адміністративно-господарські санкції мають право застосовувати; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів; до адміністративної відповідальності за порушення норм законодавства про надра притягаються винні особи, що вчинили протиправне діяння: громадяни України, іноземці, особи без громадянства, суб'єкти провадження господарської діяльності, посадові особи органів публічної адміністрації, тобто загальні і спеціальні суб'єкти адміністративного права; акт про притягнення до адміністративної відповідальності приймається одноосібно.

Відзначено, що адміністративна відповідальність за порушення законодавства про надра є підінститутом адміністративної відповідальності як родового поняття.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, надра, надрокористування, адміністративні послуги, Державна служба геології та надр України, повноваження та компетенція, публічна адміністрація.

Barkalov O. O. Administrative responsibility for offenses in the field of subsoil use

This article presents the concept and highlights the features of administrative responsibility in the field of subsoil use.

It was determined that administrative liability in the field of subsoil use is a coercive activity of jurisdictional entities regulated by the norms of procedural law,

which consists in applying administrative and administrative-economic sanctions to the offender and causes negative consequences.

Administrative responsibility in the field of subsoil use has specific features that give reasons to define it as a separate sub-institute of administrative responsibility: the composition of administrative offenses in the field of subsoil use is defined in Art. 47, 57, 58 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses and Art. 65-67 of the Code of Ukraine on Subsoil; provides for the application of administrative fines and administrative and economic sanctions to offenders; the object is social relations encroaching on property rights and social relations encroaching on natural resources; the sub-department of cases of committed administrative violations belongs to: the central body of the executive power, which implements the state policy in the field of labor protection. They have the right to apply administrative and administrative-economic sanctions on his behalf; the central body of the executive power, which implements the state policy of state supervision (control) in the field of environmental protection, rational use, reproduction and protection of natural resources; guilty persons who have committed an illegal act are brought to administrative responsibility for violating the norms of the legislation on subsoil: citizens of Ukraine, foreigners, stateless persons, subjects of economic activity, officials of public administration bodies, i.e. general and special subjects of administrative law; the act of bringing to administrative responsibility is accepted individually.

It was noted that administrative responsibility for violation of the legislation on natural resources is a sub-institution of administrative responsibility as a generic concept.

Key words: *administrative responsibility, subsoil, subsoil use, administrative services, State Geology and Subsoil Service of Ukraine, powers and competence, public administration.*

Постановка проблеми. Адміністративна відповідальність за правопорушення в сфері надрокористування відіграє критично важливу роль у забезпеченні законності, ефективності та сталості управління природними ресурсами. Даний вид юридичної відповідальності діє як стримуючий фактор проти незаконного використання надр. Штрафи, попередження та інші адміністративні санкції мотивують суб'єкти господарювання дотримуватися законів та регуляцій, знижуючи ризик екологічних, економічних та соціальних шкід. Неправомірне використання надр може призвести до значного екологічного збитку, включаючи забруднення водних джерел, знищення ландшафтів та біодиверситету. Адміністративна відповідальність за такі порушення сприяє збереженню природних ресурсів для майбутніх поколінь. Правильне управління надрами важливе для економічної стабільності, оскільки багато країн, включаючи Україну, значною мірою залежать від добувної промисловості. Встановлення адміністративної відповідальності за порушення у цій сфері сприяє справедливому та ефективному розподілу доходів від видобутку корисних копалин. З урахуванням зазначеного, адміністративна відповідальність за правопорушення в сфері надрокористування виступає як важливий інструмент для досягнення сталого розвитку та виконання національних та міжнародних зобов'язань у сфері охорони довкілля та ресурсної політики. Забезпечення законності у сфері надрокористування лише шляхом встановлення правових приписів вже є не ефективним і потребує забезпечення дієвого механізму державного примусу із застосуванням норм адміністративної відповідальності для створення належних умов для раціонального використання ресурсів надр [7, с. 140].

Метою статті є розкриття особливостей та порядку притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері надрокористування.

Стан дослідження. Питання надрокористування та ведення реєстрів в сфері надрокористування були предметом наукових праць: О.В. Леонової, І.Б. Мачуська, В.В. Матюха, О.П. Шем'яков, І.В. Хохлова, В.В. Пугач та ін.

Виклад основного матеріалу. Зміст адміністративної відповідальності є предметом вивчення численних адміністративних юристів, але станом на сьогодні не сформовано єдиної уніфікованої правової позиції щодо цієї категорії. Кожен дослідник при аналізі засад адміністративної відповідальності у конкретних сферах суспільного життя виявляє специфічні риси та особливості, характерні для обраної теми. Це підкреслює складність та багатомірність даної правової категорії.

С. Т. Гончарук стверджує, що адміністративна відповідальність як різновид правової відповідальності – це специфічна форма негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів на відповідну категорію протиправних проявів (передусім адміністративних проступків), згідно з якою особи, які скоїли ці правопорушення, повинні дати відповідь перед повноважними державними органами за свої неправомірні дії і понести за це адміністративні стягнення в установленому законом порядку [1, с. 19].

І. П. Голосніченко доводить, що адміністративна відповідальність – це різновид юридичної відповідальності, що являє собою сукупність адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами (посадовими особами) до осіб, що вчинили адміністративний проступок, передбачених нормами адміністративного права особливих санкцій – адміністративних стягнень [2, с. 430–432].

Визначати адміністративну відповідальність з урахуванням адміністративно-правових обмежень пропонує Є. В. Додін, який зазначає, що адміністративна відповідальність – це визначення повноважними державними органами через застосування адміністративно-примусових заходів обмежень майнових, а також особистих благ й інтересів за здійснення адміністративних правопорушень [3, с. 265–274]. Утім, адміністративні стягнення не лише обмежують майнові та особисті немайнові права та інтереси фізичних та юридичних осіб, але й передбачають пряму заборону вчинення дій.

На процесуальній частині адміністративної відповідальності та на заходах впливу (а не на безпосередньо адміністративних стягненнях) робить акцент В. К. Колпаков, який пропонує розуміти адміністративну відповідальність як примусове, з додержанням встановленої процедури застосування правомочним суб'єктом передбачених законодавством за вчинення адміністративного проступку заходів впливу, які виконані правопорушником [4, с. 290].

Досить цікавим та своєрідним є тлумачення адміністративної відповідальності Д. М. Лук'янца: адміністративна відповідальність існує і як нормативна модель, і як відповідні цій моделі правовідносини, а відтак, до неї належать й акти реалізації, завдяки яким норми перетворюються на правовідносини. Водночас акт реалізації санкції правової норми в адміністративному порядку здійснюється за допомогою власного механізму, який за своїм елементним складом повністю збігається з механізмом правового регулювання адміністративної відповідальності. Єдиним винятком при цьому можна вважати те, що реалізується не вся норма, а лише її допоміжна частина – санкція. Це дає можливість стверджувати, що загалом адміністративна відповідальність – це механізм реалізації в адміністративному порядку санкції правової норми, яка має форму стягнення [5, с. 23].

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що **адміністративна відповідальність** – це вид адміністративно-правового засобу, заснований на законодавчо врегульованих нормах, який забезпечує впровадження санкцій та заходів впливу державними органами відповідно до юрисдикції. Адміністративна відповідальність застосовується у відповідь на вчинення адміністративних правопорушень та охоплює процедури примусового впливу, які спрямовані на запобігання та припинення протиправних дій. Відповідальність передбачає не лише застосування обмежень особистих та майнових прав порушника, але й забезпечує реалізацію встановлених законодавством адміністративних стягнень, що включають фінансові штрафи, попередження, та інші заходи адміністративного впливу.

Адміністративна відповідальність має низку загальних рис:

1) підставою для адміністративної відповідальності є наявність факту вчинюваного діяння, що передбачає порушення адміністративно-правової норми; наявність складу адміністративного правопорушення, тобто суб'єкта, об'єкта, суб'єктивної та об'єктивної сторони; вона має визначену законодавцем процедуру, тобто провадження щодо притягнення особи до адміністративної відповідальності;

2) суб'єктами адміністративної відповідальності можуть бути фізичні особи (громадяни України, іноземці та особи без громадянства), юридичні особи (керівники, власники), посадові особи держаних органів, які притягаються до відповідальності за порушення норм Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, в яких містяться склади адміністративних правопорушень. Перераховані вище суб'єкти за наявності в них певних специфічних ознак поділяються на: загальних, особливих та спеціальних суб'єктів. Суб'єктом притягнення до відповідальності виступає також держава в особі спеціально уповноважених на те органів виконавчої влади та судів (суддів) (Гл. 17 Кодексу України про адміністративні правопорушення);

3) передбачено застосування до правопорушника заходів впливу у вигляді адміністративних стягнень (ст. 24 Кодексу України про адміністративні правопорушення) та заходів впливу до неповнолітніх (ст. 24 Кодексу України про адміністративні правопорушення).

Відповідальність за порушення законодавства у сфері надрокористування є міжгалузевим інститутом, а отже, інститут адміністративної відповідальності відіграє особливу роль у державному регулюванні охорони відносин у сфері надрокористування і поряд з іншими видами юридичної відповідальності є одним із дієвих засобів, які застосовуються за порушення законодавства про надра. Роль адміністративної відповідальності у боротьбі з правопорушеннями у сфері надрокористування постійно зростає, проте невідповідність положень різних галузей права, недостатня правова розробка механізму застосування та притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності за порушення законодавства про надра негативно впливає не тільки на її ефективності, але й функціонування усіх ланок державного апарату. Так, інститут адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері надрокористування має значні недоліки, як у частині як самої побудови норм, так і в частині змісту санкцій, тому адміністративна відповідальність правопорушення у сфері надрокористування слід вважати дієвим заходом адміністративно-правової охорони надр [6, с.190].

Як слушно відзначає І.Б. Мачуська роль адміністративної відповідальності у боротьбі з правопорушеннями у сфері надрокористування постійно зростає, проте невідповідність положень різних галузей права, недостатня правова розробка механізму застосування та притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності за порушення законодавства про надра негативно впливає не тільки на її ефективності. Також, зміст відповідних положень КУпАП, не охоплюють у повній мірі всіх напрямів щодо адміністративної відповідальності за незаконний видобуток корисних копалин та заходів щодо охорони надр [6, с.191].

Таким чином, **адміністративна відповідальність в сфері надрокористування** – це *урегульована нормами процесуального права примусова діяльність юрисдикційних суб'єктів, що полягає в застосуванні до правопорушника адміністративних та адміністративно-господарських санкцій і спричиняє настання негативних наслідків.*

Адміністративна відповідальність в сфері надрокористування має специфічні ознаки, що дають підстави визначити її як окремий підінститут адміністративної відповідальності:

1) склади адміністративних правопорушень в сфері надрокористування визначені в ст. ст. 47, 57, 58 Кодексу України про адміністративні правопорушення та ст.ст. 65-67 Кодексу України про надра;

2) передбачає застосування до правопорушників адміністративних стягнень та адміністративно-господарських санкцій;

3) об'єктом є суспільні відносини, що посягають на право власності та суспільні відносини, що посягають на природні ресурси;

4) підвідомчість справ про вчинені адміністративні порушення належить:

– центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці. Від його імені адміністративні та адміністративно-господарські санкції мають право застосовувати:

за порушення порушення права державної власності на надра та порушення правил і вимог проведення робіт по геологічному вивченню надр:

– державні інспектори - штраф до тридцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

– головні державні інспектори, начальники інспекцій центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, та їх заступники - штраф до п'ятдесяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

– начальники управлінь і відділів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, та їх заступники - штраф до шістдесяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

– керівник центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, та його заступники - штраф до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

за порушення вимог щодо охорони надр:

– державні інспектори - штраф до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

– головні державні інспектори, начальники інспекцій центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, та їх заступники - штраф до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

– начальники управлінь і відділів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, та їх заступники - штраф до трьохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

– керівник центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, та його заступники - штраф до шестисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [8, ст.231];

– центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів;

4. до адміністративної відповідальності за порушення норм законодавства про надра притягаються винні особи, що вчинили протиправне діяння: громадяни України, іноземці, особи без громадянства, суб'єкти провадження господарської діяльності, посадові особи органів публічної адміністрації, тобто загальні і спеціальні суб'єкти адміністративного права;

5. акт про притягнення до адміністративної відповідальності приймається одноосібно.

Таким чином, наявність специфічних ознак дає підстави стверджувати, що адміністративна відповідальність за порушення законодавства про надра є підінститутом адміністративної відповідальності як родового поняття.

Список використаних джерел:

1. Гончарук С. Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України: навч. посіб. Київ : КМУЦА, 1995. 78 с.

2. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник : у 2 т.: Загальна частина / ред. кол.: В. Б. Авер'янов (голова). Київ: Юрид. думка, 2004. Т. 1. 2004. 584 с.

3. Державне управління: теорія і практика / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ: Юрінком Інтер, 1998. 432 с.

4. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктне право у юридично-галузевій парадигмі. *Право України*, 2002. № 4. С. 17.

5. Лук'янець Д. М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 220 с.

6. Мачуська І.Б. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері надрокористування: теоретико-правовий аспект. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. С.188-192. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/05/37.pdf>

7. Білицька М.А. Адміністративна відповідальність як вид юридичної відповідальності за правопорушення у сфері надрокористування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Серія право. Випуск 25. С. 139–141.

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>

